

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van een etagelinde op voormalig molenerf in Hooglede en Kortemark

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het ministerieel besluit van 5 december 2018 tot voorlopige bescherming als monument van een etagelinde op voormalig molenerf in Hooglede en Kortemark;

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 7 februari 2019 tot en met 8 maart 2019 in Hooglede en van 8 februari 2019 tot en met 10 maart 2019 in Kortemark en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de etagelinde op het voormalig molenerf aantoonst;

Overwegende dat de etagelinde op het voormalig molenerf als monument een wetenschappelijke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De als etageboom gesnoeide zomerlinde dateert mogelijk uit het midden van de 18de eeuw. Het is een veteranboom, die zich omwille van zijn leeftijd in een langzame aftakelingsfase bevindt. De veteranboom wordt gekenmerkt door een grote stamonttrek, door de aanwezigheid van holtes in de stam of in de takken, of door dood hout in de kruin en door spleten of loslatende delen in de schors. Dit maakt hem tot een uniek habitat voor een aantal zeldzame soorten. Monitoring van deze boom kan de levensverwachting van dit herkenbaar exemplaar vergroten.

Door zijn omvang en vermoedelijk hoge leeftijd bezit deze boom een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordiger van een bijzondere variëteit;

Overwegende dat de etagelinde op het voormalig molenerf als monument een historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Door de bijzondere en omstandige zorg die aan etagebomen werd besteed, vertegenwoordigen etagebomen vaak een oud en historisch relevant bomenpatrimonium. De specifieke snoeivorm kan teruggaan op historische tradities.

De linde met kenmerken van een etageboom bezit een authentieke standplaats door de historische eenheid met het vroegere tiendengebied van de voormalige Heerlijkheid van Volmerbeke, nabij de plantlocatie nog steeds het grensgebied tussen Hooglede en Kortemark. Dit grensgebied is mogelijk in verband te brengen met het vervaagde toponiem 'Vierschaar', verwijzend naar een vroegere gerechtigheidsplaats, waardoor de boom een gerechtsboom kan zijn. Hierdoor bezit de boom een opmerkelijke historische contextwaarde.

De historische waarde wordt ook bepaald door de verwijzing naar een vroeger drukbezochte plaats, namelijk het erf van de intussen verdwenen Hillemlen, oorspronkelijk een minstens 17de-eeuwse houten staakmolen, in de 19de eeuw geëvolueerd tot een stenen stellingmolen met stoommaaldery. Bij deze Hillemlen bevond zich ook een minstens 18de-eeuwse

landelijke herberg genaamd 'Het Hilleken'. Op het einde van de 19de eeuw en in de 20ste eeuw werd in de nabije omgeving ook een steenbakkerij uitgebouwd. De boom kan dus een ontmoetingsplaats geweest zijn voor molenaars, landbouwers, arbeiders, enzovoort. De linde met kenmerken van een etageboom had mogelijk ook een functie als schermbeplanting zoals een breed schaduwveld dat dienst deed als zonnenscherm.

Gezien de plaats ook een kruispunt was van een particuliere weg, gelinkt aan de vroegere Hillemlen, en de openbare weg Amersveldestraat, had de boom tegelijk ook een markeringsfunctie als kruispuntboom. Vanaf het erf van de vroegere 17de-eeuwse windmolenlocatie bestond een netwerk van landelijke voetwegen in verbinding met onder meer het gehucht Hillemlen.

Een waterput met bewaarde ijzeren handpomp dicht bij de solitaire boom verwijst nog naar de nabije omgeving van de verdwenen landelijke herberg, die in 1918, samen met de stellingmolen en stoommaalderij, vernield werd tijdens het bevrijdingsoffensief van de Eerste Wereldoorlog;

Overwegende dat de etagelinde op het voormalig molenerf als monument een technische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De linde met kenmerken van een etageboom is een zeldzaam voorbeeld van een dergelijk type boom. Het landschapselement heeft een uitgesproken technische waarde omwille van een bijzondere snoeitechniek waarbij alle gesteltakken in meerdere horizontale vlakken werden geleid. In principe werden de loten, die zich ontwikkelen op de gesteltakken, jaarlijks teruggezet.

Door de snoeitechniek werd een brede kroon opgebouwd waarbij bedreigende of nadelige weersinvloeden (wind, regen, hagel, zon, bliksem,) rechtstreeks werden afgeschermd. Een ruim schaduwveld zou hier functioneel geweest kunnen zijn als zonnenscherm, bijvoorbeeld om lastdieren in functie van het molenbedrijf tijdelijk onder de etageboom te stallen;

Overwegende dat de etagelinde op het voormalig molenerf als monument een esthetische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De linde met kenmerken van een etageboom heeft een esthetische waarde omwille van de bijzondere en representatieve groeivorm als gevolg van een kunstmatige, haast kunstzinnige snoeitechniek. De oude boom bezit een eerbiedwaardig voorkomen door de aanwezigheid van een dikke, knoestige stam en gesteltakken, in de vorm van een kandelaar. Omwille van zijn omvang en groeivorm als etageboom is de boom een beeldbepalend object;

Overwegende dat de etagelinde op het voormalig molenerf als monument een ruimtelijk-structurende waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De solitaire linde aangeplant bij een vroegere particuliere weg uitgevend op de openbare weg Amersveldestraat en samenvallend met de gemeentegrens tussen Hooglede en Kortemark bezit een ruimtelijk-structurende waarde als kruispuntboom. De plantpositie is daarmee een zeldzaam voorbeeld van een markeringsboom, aangeplant op een vroeger kruispunt en dicht bij een gemeentegrens. De waterput met bewaarde ijzeren handpomp die de positie van de verdwenen landelijke herberg bij de vroegere Hillemlen markeert, ondersteunt deze waarde.

De boomkruin is ook beeldbepalend langs de openbare weg Amersveldestraat en door de hooggelegen plantpositie is er een zekere bakenfunctie in het vrij open omgevende landschap,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

Etageleinde op voormalig molenerf met inbegrip van een waterput met ijzeren handpomp, Amersveldestraat 160, Hooglede, bekend ten kadaster: Hooglede, 1ste afdeling, sectie A, perceelnummer 10E (deel) en deel uitmakend van het openbaar domein en Kortemark, 1ste afdeling, sectie D, perceelnummers 77A (deel), 80E (deel) en deel uitmakend van het openbaar domein.

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° wetenschappelijke waarde;
- 2° historische waarde;
- 3° technische waarde;
- 4° esthetische waarde;
- 5° ruimtelijk-structurende waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De linde met kenmerken van een etageboom staat op het voormalig molenerf van de Hillemlen, een minstens 17de-eeuws molenbedrijf met nabijgelegen minstens 18de-eeuwse landelijke herberg bekend als 'Het Hilleken' in Hooglede, beide verdwenen op het einde van de Eerste Wereldoorlog. De solitaire boom heeft een zekere bakenfunctie naast de huidige woning aan de Amersveldestraat.

Op basis van het vervaagde minstens 18de-eeuwse toponiem 'Vierschaar' en de ligging aan de grens van het minstens 17de-eeuwse tiendengebied van de Heerlijkheid van Volmerbeke, tevens bewaard grensgebied van de huidige gemeenten Hooglede, Kortemark, Staden en Handzame, wordt verondersteld dat de boom een grensfunctie en een eventuele rechtsfunctie had, respectievelijk als grensboom en als gerechtsboom. Er wordt verondersteld dat de huidige boom met kenmerken van een etageboom meer dan 250 jaar oud is.

De solitaire boom markeert een plaats die lange tijd druk bezocht werd waardoor de boom een ontmoetingsplaats kan geweest zijn maar evengoed een schermboom waaronder lastdieren in functie van het molenbedrijf tijdelijk werden gestald. Gezien de plaats ook een kruispunt was van een particuliere weg en een openbare weg, had de boom tegelijk ook een markeringsfunctie als kruispuntboom. Vanaf het erf van de vroegere Hillemlen bestond een netwerk van landelijke voetwegen, onder meer in de richting van het gehucht Hillemlenhoek.

De linde met kenmerken van een etageboom ter hoogte van het voormalig molenerf Amersveldestraat 160 betreft een zomerlinde (*Tilia platyphyllos*) met een stamomtrek van 405 cm (gemeten op 150 cm hoogte) en 346 cm (op 70 cm hoogte). Er is een lage takvrije stam van iets minder dan 2 m. De structuur van de kruin heeft de kenmerken van een etageleinde, maar de doorgaande stam is uitbroken. Op een hoogte van 1,9 m bevindt zich de enige takkenkrans waarvan alle takken een horizontale aanzet hebben. De totale hoogte van de boom is 5 m, met deze verduidelijking dat de boom 3 jaar geleden sterk teruggesnoeid is. De kruindiameter (gesteltakken met loten) meet ongeveer 5,5 m.

Nabij de solitaire linde met kenmerken van een etageboom, op circa 2 m afstand, bevindt zich boven een waterput een ijzeren handpomp, oorspronkelijk opgehangen aan een betonnen paal, die heel waarschijnlijk een onderdeel vormt van de nabije omgeving van de verdwenen landelijke herberg 'Het Hilleken'.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° omwille van wetenschappelijke en historische waarde is de beheersvisie erop gericht om:
 - a) de boom zo oud mogelijk te laten worden, onder andere via veteranenbeheer;
 - b) wetenschappelijke kennis over de soort, de functie en het beheer te vergroten;
 - c) het traditioneel beheer te herstellen en verder te zetten;
 - d) het beeldbepalend karakter te bewaren;
 - e) de erfgoedcontext te bewaren;
- 2° monitoring:

omwille van de zeldzaamheid van de beheersvorm en de hoge leeftijd van de boom is regelmatige opvolging van de fysische toestand van de boom en zijn standplaats noodzakelijk. Met betrekking tot de standplaats kan verduidelijkt worden dat dit plaats is die alle boven- en ondergrondse fysische, chemische en biologische factoren omvat die de levensomstandigheden en ontwikkelingsmogelijkheden van de betrokken boom bepalen. Hierbij kan gedacht worden aan bodemsoort, bodemstructuur, waterhuishouding, mineralenrijkdom, doorwortelbare ruimte, blootstelling aan licht, enzovoort. Door deze monitoring kunnen problemen tijdig vastgesteld worden en de nodige acties ondernomen worden. Deze kunnen zowel betrekking hebben op de boom zelf (zoals snoeiwerken) als op de omgeving (standplaatsverbetering);
- 3° toepassen van herstel- en veteranenbeheer:

de etageboom heeft één etage waarvan alle gesteltakken in één horizontaal vlak worden geleid. De loten die zich ontwikkelen op de gesteltakken worden periodiek teruggezet. De gesteltakken van deze boom zijn recent teruggezet. Deze beheersingreep dient periodiek, om de drie à vijf jaar, hernomen te worden. De vorming van nieuwe scheuten moet opgevolgd en geevalueerd worden. De vitaliteit van de boom, noodzakelijk om de boom zo lang mogelijk te bewaren, staat altijd voorop.

De boom bevindt zich op het moment van de bescherming in een veteraanfase. Mits een aangepast veteranenbeheer kan de boom zo lang mogelijk bewaard blijven. Door het toepassen van 'veteranensnoei' kan de boom ondersteund worden bij het natuurlijk proces van inkrimping van de kroon bij hogere ouderdom.

Gezien de uitzonderlijke waarde van deze boom, en de specifieke kennis die een veteranenbeheer vergt, is het noodzakelijk dat de uitvoering en opvolging van het herstel- en veteranenbeheer deskundig gebeuren, met respect voor de erfgoedwaarden en erfgoedelementen;
- 4° regelmatig onderhoud door middel van regulier beheer:

het regulier beheer moet erop gericht zijn om de boom zo lang mogelijk in stand te houden. Op basis van de beoordeling van de boom (monitoring) kan, indien noodzakelijk, het regulier beheer aangepast worden. Een boom is immers een levend organisme dat een aan zijn ouderdom en fysische toestand aangepaste verzorging nodig heeft. Er moet steeds voor dat type beheer gekozen worden dat het zo lang mogelijk in stand houden van de boom verzekert. Omwille van deze specifieke vereiste, moet dit regulier onderhoud deskundig uitgevoerd worden en moet de boom steeds eerst beoordeeld worden alvorens tot snoei over te gaan. Een periodieke snoei-interval van 3 à 5 jaar is momenteel het meest aangewezen. Het kroonvolume mag gezien de structuur van de boom niet significant uitbreiden;
- 5° standplaatsbeheer:

de standplaats waarin de boom geworteld is bepaalt mee zijn groeikracht en vitaliteit en hier moet dus voldoende aandacht aan geschonken worden. Wijzigingen in de standplaats moeten steeds afgetoetst worden aan de draagkracht van de boom. Binnen de standplaats moet onder andere het volgende vermeden worden:

 - a) verdichting van de bodem, een bescherming van de zone onder de kroonprojectie is hiervoor aangewezen door het plaatsen van een passende afsluiting;
 - b) (tijdelijke) wijziging van de grondwatertafel;
 - c) bodemingrepen;
 - d) mechanische schade (bijvoorbeeld ten gevolge van maaien);
 - e) chemische verdelgingsmiddelen;
 - f) vraatschade;

Onder de kroonprojectie is een bodemverdichting vastgesteld. Een revitalisatie kan de bodemcompactie opheffen en nieuwe wortelgroei stimuleren. Dit kan gebeuren door luchtinjecties in de bodem (ploffen), en kan gepaard gaan met inbrengen van voedingsrijk substraat;

- 6° beschermende maatregelen nemen in geval van werken in de omgeving: wanneer werken (wegenwerken, rioleringswerken, herinrichting) en hieraan gerelateerde activiteiten (zoals werfinrichting en –verkeer, bemalingen) uitgevoerd worden binnen de beschermingsperimeter moet mogelijke schade aan de boom voorkomen worden door het behoud van de boom mee op te nemen in het werfinrichtingsplan en de werfopvolging, die door een deskundig persoon dient te gebeuren;
- 7° concurrentie door hoogstammige bomen in de onmiddellijke omgeving vermijden die voor lichtconcurrentie kunnen zorgen;
- 8° heraanplanten na afsterven: omwille van de zeldzaamheid van het fenomeen etageboom en het verderzetten van het historische gebruik van etagebomen en het beeldbepalend karakter dient de boom na afsterven vervangen te worden door een nieuwe zomerlinde (*Tilia platyphyllos*). Het vervangen van de boom is erop gericht het genetische materiaal van het originele exemplaar te behouden. Er moet daarom na afsterven op dezelfde locatie weer een etageboom aangeplant worden of opgeleid worden uit hetzelfde genetische materiaal. Plantmateriaal (stekken of enten) wordt in voorkomend geval vooraf en op professionele wijze geselecteerd van de bestaande, nog relatief gezonde boom. De beschermde boom heeft uniek en wetenschappelijk waardevol genetisch materiaal, waarvan de bewaring moet verzekerd worden. De stamvoetopslag kan behouden worden en hieruit kan later een nieuwe stam geselecteerd worden (via een spaartelg). De keuze van deze nieuwe boom en zijn beheersvorm als etageboom vertrekt vanuit de erfgoedwaarden en –kenmerken van het beschermde monument. De jonge boom heeft de eerste jaren na heraanplant een aangepast snoei-beheer nodig (zoals begeleidingssnoei, vormsnoei in etages,) alvorens kan overgegaan worden tot het regulier snoei-beheer;
- 9° wetenschappelijk onderzoek ondersteunen: elke monitoring van de evolutie die dit levend erfgoed doormaakt, zoals vitaliteit of groeikracht en conditie, houtaanwas na ingrepen, kroonontwikkeling, vruchtzetting, reactie op verstoring, enzovoort;
- 10° waterput en ijzeren handpomp: de ondergrondse waterput dient in de mate van het mogelijke geconsolideerd te worden, zonder de boomwortels te beschadigen. De ijzeren handpomp dient te worden behouden en terug bevestigd aan de betonnen paal. Een roestwerende behandeling is aangewezen waarna de pomp regelmatig geschilderd wordt. De pomp kan best functioneel in gebruik blijven.

In uitvoering van deze beheersdoelstellingen geldt volgende verplichting:

In geval van conditie- of vitaliteitsverlies van de boom moet er een boomtechnisch onderzoek gebeuren. De maatregelen uit het verslag daarvan worden uitgevoerd na het verkrijgen van een toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of, zoals vermeld in artikel 6.4.4, §1, eerste lid, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, van de erkende onroerenderfgoedgemeente.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade. Dit heeft zowel betrekking op de als monument beschermde boom (stam, kruin en wortels) als op de standplaats waarin hij groeit;
- 2° de fysische toestand van de boom en zijn standplaats regelmatig te controleren en te evalueren en tijdig de meest geschikte maatregelen uit te voeren wanneer een probleem zich voordoet (monitoring);

- 3° regulier onderhoud van de als monument beschermde boom en zijn standplaats oordeelkundig uit te oefenen (regulier beheer);
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van tijdelijke publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 3° het aanbrengen van tijdelijke of permanente verlichting of andere installaties;
- 4° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad met houten, ontschorste smalle palen, ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanplanten, vellen, rooien of ontstronken van andere bomen en struiken en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm tot gevolg kan hebben;
 - e) het aanleggen of wijzigen van verharding of het uitbreiden van bestaande verhardingen;
 - f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair;
 - g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
- 5° vernietigen van de vegetatie;
- 6° het aanplanten, vellen of rooien van de etageboom en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm tot gevolg kan hebben;
- 7° het uitvoeren van snoeiwerken, met uitzondering van het regulier beheer;
- 8° het gebruiken van chemische verdelgingsmiddelen, groeiremmers, groeistimulators, hormonale behandelingen, thermische onkruidverdelgers of andere verdelgingsmiddelen;
- 9° het gebruiken van strooizout;
- 10° elke reliëfwijziging van de bodem, wijziging van het hydrografisch netwerk of ander werk of handelingen die impact kunnen hebben op het grondwaterpeil;
- 11° elk werk of handeling dat de aard en de structuur van de bodem kan wijzigen, elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de etageboom tot gevolg kan hebben waaronder graafwerkzaamheden en het stockeren van materiaal of slibgraafwerken;
- 12° het organiseren van evenementen, die het normaal gebruik van het beschermd monument overstijgen;
- 13° het scheuren van grasland of het omzetten van grasland in akkerland of bos;

14° het herprofileren, verdiepen, verstevigen van grachten. Regulier onderhoud is toegelaten, mits er geen schade wordt toegebracht aan de wortel en stam van de bomen.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

22 MEI 2019

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS